

Tôi Đi Học

Truyện ngắn của Thanh Tịnh

Hằng năm cứ vào cuối thu, lá ngoài đường rụng nhiều và trên không có những đám mây bàng bạc, lòng tôi lại nao nức những kỷ niệm hoang mang của buổi tựu trường. Tôi không thể nào quên được những cảm giác trong sáng ấy nảy nở trong lòng tôi như mấy cành hoa tươi mỉm cười giữa bầu trời quang đãng. Những ý tưởng ấy tôi chưa lần nào ghi lên giấy, vì hồi ấy tôi không biết ghi và ngày nay tôi không nhớ hết. Nhưng mỗi lần thấy mấy em nhỏ rụt rè núp dưới nón mẹ lần đầu tiên đến trường, lòng tôi lại tưng bừng rộn rã.

Buổi sáng mai hôm ấy, một buổi mai đầy sương thu và gió lạnh. Mẹ tôi âu yếm nắm tay tôi dẫn đi trên con đường làng dài và hẹp. Con đường này tôi đã quen đi lại lắm lần, nhưng lần này tự nhiên tôi thấy lạ. Cảnh vật chung quanh tôi đều thay đổi, vì chính lòng tôi đang có sự thay đổi lớn: Hôm nay tôi đi học. Tôi không lội qua sông thả diều như thằng Quý và không ra đồng nô hò như thằng Sơn nữa. Trong chiếc áo vải dù đen dài tôi cảm thấy mình trang trọng và đứng đắn.

Đọc đường tôi thấy mấy cậu nhỏ trạc bằng tôi, áo quần tươm tất, nhí nhảnh gọi tên nhau hay trao sách vở cho nhau xem mà tôi thèm. Hai quyển vở mới đang ở trên tay tôi đã bắt đầu thấy nặng. Tôi bặm tay ghi thật chặt, nhưng một quyển vở cũng chùi ra và chệnh đầu cúi xuống đất. Tôi xót lên và nắm lại cẩn thận. Mấy cậu đi trước o sách vở thiệt nhiều lại kèm cả bút thước nữa. Nhưng mấy cậu không để lộ vẻ khó khăn gì hết.

Học trò trường Mỹ Lý ...

Tôi muốn thử sức mình nên nhìn mẹ tôi:

- Mẹ đưa bút thước cho con cầm.

Mẹ tôi cúi đầu nhìn tôi với cặp mắt thật âu yếm:

- Thôi để mẹ nắm cũng được.

Tôi có ngay cái ý kiến vừa non nớt vừa ngây thơ này: chắc chỉ người thạo mới cầm nổi bút thước. Ý nghĩ thoáng qua trong trí tôi nhẹ nhàng như một làn mây lướt ngang trên ngọn núi.

Trước sân trường làng Mỹ Lý đầy đặc cả người. Người nào áo quần cũng sạch sẽ, gương mặt cũng vui tươi và sáng sủa.

Một góc LÀNG HÒA AN xưa

Trước đó mấy hôm, lúc đi ngang làng Hòa An bầy chim quây với thằng Minh, tôi có ghé trường một lần. Lần ấy trường đối với tôi là một nơi xa lạ. Tôi đi chung quanh các lớp để nhìn qua cửa kính mấy bản đồ treo trên tường. Tôi không có cảm tưởng gì khác là nhà trường cao ráo sạch sẽ hơn các nhà trong làng. Nhưng lần này lại khác. Trước mặt tôi, trường Mỹ Lý vừa xinh xắn vừa oai nghiêm như cái đình Hòa Ấp. Sân nó rộng, mình nó cao hơn những buổi trưa hè đầy vắng lặng. Lòng tôi đâm ra lo sợ vẩn vơ.

Cũng như tôi, mấy cậu học trò mới bỡ ngỡ đứng nép bên người thân, chỉ dám nhìn một nửa hay dám đi từng bước nhẹ. Họ như con chim con đứng trên bờ tổ, nhìn quãng trời rộng muốn bay, nhưng còn ngập ngừng e sợ. Họ thèm vụng và ước ao thắm được như những học trò cũ, biết lớp, biết thầy để khỏi phải rụt rè trong cảnh lạ. Sau một hồi trống thúc vang dội cả lòng tôi, mấy người học trò cũ đến sắp hàng dưới hiên rồi đi vào lớp. Chung quanh những cậu bé vụng về lúng túng như tôi cả. Các cậu không đi. Các cậu chỉ theo sức mạnh kéo diu các cậu tới trước. Nói các cậu không đứng lại càng đúng hơn nữa. Vì hai chân các cậu cứ dềnh dàng mãi. Hết co lên một chân, các cậu lại duỗi mạnh như đá một quả banh tưởng tượng. Chính lúc này toàn thân các cậu cũng đang run run theo nhịp bước rộn ràng trong các lớp.

Ông đốc trường Mỹ Lý cho gọi mấy cậu học trò mới đứng lên trước lớp ba.

Ông đốc trường Mỹ Lý cho gọi mấy cậu học trò mới đứng lên trước lớp ba. Trường làng nhỏ nên không có phòng riêng của ông đốc. Trong lúc ông đọc tên từng người, tôi cảm thấy như quả tim tôi ngừng đập. Tôi quên cả mẹ tôi đang đứng sau tôi. Nghe gọi đến tên, tôi tự nhiên giật mình và lúng túng. Sau khi đọc xong mấy mươi tên đã viết sẵn trên mảnh giấy lớn, ông đốc nhìn chúng tôi nói sẽ:

- Thế là các em đã vào lớp năm. Các em phải cố gắng học để thầy mẹ được vui lòng, và để thầy dạy chúng em được sung sướng. Các em đã nghe chưa? (Các em đều nghe nhưng không em nào dám trả lời. Cũng may đã có tiếng dạ rang của phụ huynh đáp lại).

Ông đốc nhìn chúng tôi với cặp mắt hiền từ và cảm động. Mấy cậu học trò lớp ba cũng đua nhau quay đầu nhìn ra. Và ngoài đường cũng có mấy người đứng dừng lại để nhìn vào. Trong những phút giây này chúng tôi được người ta ngắm nhìn nhiều hơn hết. Vì vậy đã lúng túng chúng tôi càng lúng túng hơn. Ông đốc lấy cặp kính trắng xuống rồi nói:

- Thôi, các em đứng đây sắp hàng để vào lớp học.

Tôi cảm thấy sau lưng tôi có một bàn tay dịu dàng đẩy tôi tới trước. Nhưng người tôi lúc ấy tự nhiên thấy nặng nề một cách lạ. Không giữ được chéo áo hay cẳng tay của người thân, vài ba cậu đã từ từ bước lên đứng dưới hiên lớp. Các cậu lúng lẻo nhìn ra sân, nơi mà những người thân đang nhìn các cậu với cặp mắt lưu luyến. Một cậu đứng đầu ôm mặt khóc. Tôi bất giác quay lưng lại rồi dúi đầu vào lòng mẹ tôi nức nở khóc theo. Tôi nghe sau lưng tôi, trong đám học trò mới, vài tiếng thút thít đang ngập ngừng trong cổ. Một bàn tay quen nhẹ vuốt mái tóc tôi.

Ông đốc nhăn nải chờ chúng tôi.

- Các em đừng khóc. Trưa này các em được về nhà cơm mà. Và ngày mai các em lại được nghỉ cả ngày nữa.

Sau khi thấy hai mươi tám cậu học trò sắp hàng đều đặn dưới hiên trường, ông đốc liền ra dấu cho chúng tôi vào lớp năm. Một thầy trẻ tuổi, gương mặt hiền từ, đang đón chúng tôi vào cửa lớp. Trong thời thơ ấu tôi chưa bao giờ xa mẹ tôi như lần này. Tôi cũng lấy làm lạ vì có những hôm đi chơi suốt cả ngày với chúng bạn ở đồng làng Lệ Xá, lòng tôi vẫn không cảm thấy xa nhà hay xa mẹ tôi chút nào hết.

Một mùi hương lạ xông lên trong lớp. Trông hình gì treo trên tường tôi cũng thấy lạ và hay hay. Tôi nhìn bàn ghế chỗ tôi ngồi rất cẩn thận rồi tự nhiên nhận là vật riêng của mình. Tôi nhìn người bạn tí hon ngồi bên tôi, một người bạn tôi chưa hề biết, nhưng lòng tôi vẫn không cảm thấy sự xa lạ chút nào. Sự quyến luyến ấy tự nhiên và bất ngờ quá đến tôi cũng không dám tin là có thật. Một con chim con liệng đến đứng trên bờ cửa sổ, hót mấy tiếng rụt rè rồi vỗ cánh bay cao.

Một lớp trong giờ học môn Địa Lý tại trường làng Mỹ Lý ngày xưa ...

Tôi đưa mắt thèm thườn nhìn theo cánh chim. Một kỷ niệm cũ đi bầy chim giữa cánh đồng lúa bay trên bờ sông Viêm sống lại đầy dẫy trong trí tôi.

Nhưng những tiếng phẩn của thầy tôi gạch mạnh trên bảng đen đã đưa tôi về cảnh thật. Tôi vòng tay lên bàn chăm chỉ nhìn thầy viết và lẩm bẩm đọc: "Bài tập viết: Tôi đi học!"

[Rút từ tập truyện ngắn QUÊ MẸ, 1941.]

Lời ghi của một đọc giả:

Ngày còn học tiểu học, tôi đã thuộc lòng đoạn văn: "*Hằng năm cứ vào cuối thu, lá ngoài đường rụng nhiều và trên không có những đám mây bàng bạc, lòng tôi lại nao nức những kỷ niệm hoang mang của buổi tựu trường. Tôi không thể nào quên được những cảm giác trong sáng ấy nảy nở trong lòng tôi như mấy cành hoa tươi mỉm cười giữa bầu trời quang đãng. Những ý tưởng ấy tôi chưa lần nào ghi lên giấy, vì hồi ấy tôi không biết ghi và ngày nay tôi không nhớ hết. Nhưng mỗi lần thấy mấy em nhỏ rụt rè núp dưới nón mẹ lần đầu tiên đến trường, lòng tôi lại tung bừng rộn rã. Buổi sáng mai hôm ấy, một buổi mai đầy sương thu và gió lạnh. Mẹ tôi âu yếm nắm tay tôi dẫn đi trên con đường làng dài và hẹp. Con đường này tôi đã quen đi lại lắm lần, nhưng lần này tự nhiên tôi thấy lạ. Cảnh vật chung quanh tôi đều thay đổi, vì chính lòng tôi đang có sự thay đổi lớn: Hôm nay tôi đi học.*" và áp ủ hình bóng sân trường làng Mỹ Lý xa xăm nào đó.

Nhưng tất cả những kỷ niệm thơ ấu đó trong tôi đều được xóa sạch khi tôi và các bạn tù cải tạo ở Bù Gia Mập bị bị lừa lên hội trường để nghe "đồng chí đại tá chính ủy sư đoàn" đến nói chuyện. Sau thời gian chờ đợi, cuối cùng ông đại tá xuất hiện. Trong bộ quân phục hơi thùng thình so với vóc người gầy và nhỏ, ông đại tá bước lên cái bục cao, đặt chiếc nón cối xuống bên cạnh và, với một giọng Huế đặc sệt, chậm rãi tự giới thiệu; "Tôi, nhà thơ Thanh Tịnh, đại tá chính ủy QĐND ..." Cả hội trường như nghe tiếng sét. Nhiều giọng thảng thốt tuy nhỏ vang lên: "Hả! Trời ơi! Thanh Tịnh đây sao?!" ... Đại tá chính ủy Thanh Tịnh hôm đó đến nói chuyện với những "quân Ngụy" bị "giải phóng" về cuộc đời của Bác Hồ đã được chính mình dựng lại trong một tập thơ lục bát dài hơn hai ngàn câu với tựa đề: "Ra Đi Từ Giữa Một Mùa Sen". Ông đọc cho đám tù ngồi bên dưới nghe. Đến đoạn tả cảnh bác Hồ sống bơ vợ, cơ cực, đói và lạnh nơi xứ người đến nỗi phải dùng giấy nhựt trình gói những viên gạch được nung nóng mang về phòng trọ để sưởi cho đỡ ấm (!!!), ông đại tá Thanh Tịnh giọng bỗng trở nên sục sùi, (hồi đó chưa biết chữ "bức xúc"), mồm chiếc mù xoa từ trong túi áo và lau nước mắt. ÔNG KHÓC, khóc thật tình! Khóc ngon lành! Kiểu nữ Kim Cương cũng không thể khóc thật tình hơn ông đại tá nhà thơ Thanh Tịnh!

Từ đó tôi đã quên hẳn "Tôi Đi Học" của nhà văn, nhà thơ lãng mạn Thanh Tịnh cho đến hôm nay được đọc lại bài chuyện này. Nhưng hình ảnh ông đại tá chính ủy Thanh Tịnh khóc ngày hôm đó thì tôi không đời nào quên được, như lời thơ của Tố Hữu khóc Stalin.

Những hình tượng vong thân!

Thanh Tịnh có tên thật là Trần Văn Ninh. Ông sinh ngày 12-12-1911 tại làng Dương Nỗ, Thừa Thiên, Huế; mất ngày 17-7-1988 tại Hà Nội. Ông là nhà văn, nhà thơ nổi tiếng ở nửa cuối những năm 30 của thế kỷ 20. Bút hiệu của ông gồm hai chữ: Thanh-Trong sáng và Tịnh-Tinh khiết.

Ông nổi tiếng về các tác phẩm văn thơ và được coi là người sáng tạo nên hình thức biểu diễn tấu nói trong nền văn nghệ miền Bắc XHCN thời chiến tranh.

Ông có hai câu thơ từ bài thơ "Dân no thì lính cũng no" sáng tác năm 1948 trùng với câu châm ngôn nay thường bị hiểu nhầm là của Hồ Chí Minh: "Để trăm lần không dân cũng chịu, khó vạn lần dân liệu cũng xong".

TQT